

מנחות לב

ראש השנה

משה שווערד

1. ספר יד בנימין

ועי' שטמ"ק אות א' שכ' דזהו כדי אחיות
גודל ואלצט, אכן צרמנ"ס וצטור וצטו"ע
סי' רפ"ח איתא שהוא כחצי יפורן, ואפשר
דהיינו הך דמס"כ כדי אחיות גודל ואלצט
היינו כדי שיוכל לאחוז צו צחצי צפרנו של
גדלו ואלצטו, ועי' עוד צצ"י או"ח סי' ל"צ

דף ל"ב בגמ' כמלא אטבא דספרי, פי' עץ
סדוק הנושך דפי הקונטרס
שלא יכפלו צעוד שכותב וכאוחו שיעור צריך
להניח ריוח מלמעלה [ומלמטה] כדי שלא יגע
אוחו כלי הנושך לכתיבה — נמוק"י.

והא רב אית ליה מנהגא

2. המאירי על מסכת יבמות דף קב/א

כל שנהגו העם בענין אחד ואין בו איסור ולא חשש איסור אף על פי שיש בו חששא רחוקה אין מחדשין להם מנהג אפילו היה
הבא לחדש מומחה שבמומחין והוא שאמרו אם יבא אליהו ויאמר חולצין במנעל ר"ל לכתחלה ולבטל גזירת חכמים ולהעמידה
על דין תורה שומעין לו וסומכין עליו שלא יאמר כן אלא לפי מה שיראה שאין שום חשש באותה גזירה שבשבילה גזרו בה
אבל אם יאמר אין חולצין בסנדל אפילו נראה לו בה חששא רחוקה כגון לגזור יש לו עקב אטו שאין לו אין שומעין לו שכבר נהגו
העם בסנדל ואין גזירתו יכולה לעמוד:

3. רמב"ם פירוש המשניות - הקדמת הרמב"ם לפירוש המשניות

ועל זה הענין יש לך שהיה סובר כל מה שיצוה אותך בו הנביא, וכל שתמצא במקרא מעניו הנביא, שהוא סותר דבר מן
המצות. וזה העיקר מפתח לכל העניו ההוא. ובוזה לבדו יבדל הנביא משאר בני אדם במצות. אבל בעיון וסברא ובהשכל המצות
הוא כשאר החכמים שהם כמוהו שאין להם נבואה. שהנביא כשיסבור סברא, ויסבור כמו כן מי שאינו נביא סברא, ויאמר
הנביא כי הקב"ה אמר אלי שסברתי אמת, לא תשמע אליו... וכן עוד אמרו (יבמות דף קב.). אם יבוא אליהו ויאמר חולצין
במנעל שומעין לו, בסנדל אין שומעין לו. ירצו לומר, שאין להוסיף ואין לגרוע במצוה על דרך נבואה, בשום פנים...

4. ספר יד דוד

דף לב, א. והא רב אית ליה מנהגא וכי אין חולצין
בסנדל אין שומעין לו. מהרי"ק שורש ט' כתב דמכאן
ראיה דאולינן בתר מנהג אפילו נגד ההלכה. וע"ש
בשורש נ"ד שכתב שבע"כ אין לחלק בין מנהג למנהג,
ואין לומר דוקא במנהג קבוע ומוחזק בכל ישראל כגון
חליצת סנדל הוא דאין שומעין לבטל, אבל בשאר מנהג
לא, דא"כ מאי ראייה הביא בכאן מחא דחליצת סנדל להך
מנהג דמווה, דילמא הך מנהג דסנדל עדיף, אלא ודאי
דאין לחלק. והפיר"ח בהלכות י"ט סימן צ"ו בדיני מנהגות
דין עשירי כתב איברא דודאי רב הכי ס"ל, אבל אנן
לא קיימ"ל כוותיה בהא, דהרי בר"פ בתרא דתענית
[כו, ב] ובר"פ הדר [סב, ב] איתא גמי להאי פלוגתא
דאמרי דהלכה כר"מ, ורבי יוחנן אמר נהגו העם כר"מ,
ורבא אמר מנהג כר"מ, ומפרש הגמרא דאי אמרינן
הלכה דרשינן לה בפירקא, ומ"ד נהגו אורויי לא מורינן

ואי עביד לא מהדרינן עובדא, והשתא איך קאמר רבי
יוחנן דאורויי לא מורינן, והלא המנהג הוא העיקר,
ואין שומעין לו לאליהו אפילו לבטל המנהג. דאין לומר
דאין שומעין לו דקאמר רב היינו לבטל המנהג, אבל
לאורויי מורינן כאליהו, דא"כ מאי פרכינן ואת לא
תסברא, דילמא לעולם כי קאמר רב הלכה כרשב"א אף
אפתחות קאמר, והיינו לאורויי לכתחילה, ומה שנהגו
לעשות סתומות לא מחינן בידיהו, אלא ודאי דרב חולק
על רבי יוחנן וס"ל דמורינן כמנהג, וא"כ אין הלכה
כמותו, וע"ש שהאריך בזה. ועיין בסוף פרק כיצד
מברכין [מה, א] דקאמר הלכתא מאי, א"ל פוק חזי
מאי עמא דבר, הרי מוכח דאולינן בתר מנהגא, וכן
מצינו כיוצא בזה בש"ס כמה פעמים.

לא מיקרי פתוחה א"כ פתוחה צסוף השורה
והיינו שצריך להניח צסוף השיטה ריוח כדי
ט' אותיות ומתחיל לכתוב צראש השיטה
שלאחרי, ואם לא נשאר עד סוף השיטה
כשיעור הנ"ל מניח שיטה שלאחרי כולה חלק
ומתחיל מתחילת השורה השלישית זהו לדעת
הרמב"ם אבל לדעת הרא"ש צכה"ג מיקרי
סתומה כמו שהצאנו להלן.

פתוחה מיקרי כל שהניח ריוח של ט' אותיות
עד סוף השיטה ומתחיל הפרשה
מתחילת השורה שאחרי, [נ"צ והפרשה זו
שמתחילה אחר ההפסק הוא דמיקרי פתוחה
כי סימני ההפסקות של הפתוחות והסתומות
הם על להצא דהיינו להפרשה שאחרי וכמבואר
להדיא צדברי הרמב"ם ז"ל ולא על הפרשה
הקודמת כמו שר"ז ח"ו מפרשים לומר צדעת
החוס' לעיל ל"א ע"צ ד"ה ועושה, יעוי' מה
שהצאנו שם. ועי' צמעדני יו"ט שעל הרא"ש
הל' ס"ט סי' י"ג ס"ק כ"ו].

ולשי' הרא"ש ז"ל ה"ה אם מניח צתחילת
השיטה כדי ריוח ט' אותיות ומתחיל
לכתוב הפרשה צאותה שורה עזמה נמי מיקרי
פתוחה כיון שעכ"פ צתחילת השיטה היא
פתוחה, (ולדעת הרמב"ם צכה"ג חשיצ סתומה
וכמו שנביא להלן) והיינו דלשי' הרא"ש צין
פתוחה צסוף השורה צין פתוחה צתחילת
השורה מיקרי פתוחה, אבל לדעת הרמב"ם

פתוחה מיקרי כל שגמר הפרשה הקודמת
צתחילת השורה או צאמצעה ויש צה
ריוח כדי ט' אותיות [נ"צ כ"ה השיעור צשו"ע
יו"ד סי' ער"ה סעי' צ' והוא עפ"י דעת
הרמב"ם אבל צרא"ש וטור איתא כדי ג'
אותיות, וכ' ה"ו ס"ק ד' דלהלכה אין לנו
אלא צברי השו"ע שהוא מוסכס מרוב הפוסקים,
וצדיעצד אי לא הניח להרמב"ם כדי ט' אותיות
עי' צ"י סוד"ה והרמב"ם], ומתחיל הפרשה
צאותה שיטה עזמה זהו מיקרי סתומה, והלשון
"סתומה" היינו שהריות צצין צ' הפרשיות
הוא סתום מכאן ומכאן מצ' הצדדים (וכמש"כ
צרא"ש הל' ס"ט), ולדעת הרמב"ם אף שאינו
סתום מצ' הצדדין אלא כל שמניח צתחילת
השיטה כדי ט' אותיות ואח"כ כותב צאותה
שורה עזמה נמי מיקרי סתומה.

ולשי' הרא"ש ז"ל ה"ה אם מניח צתחילת
השיטה כדי ריוח ט' אותיות ומתחיל
לכתוב הפרשה צאותה שורה עזמה נמי מיקרי
פתוחה כיון שעכ"פ צתחילת השיטה היא
פתוחה, (ולדעת הרמב"ם צכה"ג חשיצ סתומה
וכמו שנביא להלן) והיינו דלשי' הרא"ש צין
פתוחה צסוף השורה צין פתוחה צתחילת
השורה מיקרי פתוחה, אבל לדעת הרמב"ם

6. שו"ע יורה דעה - סימן ערה

(ב) בצורת פתוחה וצורת סתומה יש מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, וירא שמים יצא את כולם ויעשה בענין שבפרשה פתוחה יסיים פרשה שלפניה באמצע שיטה, וישתייר בסופה חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בראש שיטה שתחתיה. ובפרשה סתומה, תמיד יסיים פרשה שלפניה בתחלת שיטה ויניח חלק כדי תשע אותיות, ויתחיל לכתוב בסוף אותה שיטה עצמה, ולא ישנה לעשות צורה אחרת לא לפתוחה ולא לסתומה, ובהכי הוי כשר בין להרמב"ם בין להרא"ש: הגה - ואם לא יוכל לכוין בכך, לא יסור מדברי הרמב"ם בזה, כי עליו סמכו האחרונים וכתבו שדבריו הם עיקר (מ"כ בשם חכם א'). ומ"מ אם נמצא ספר תורה שאינה כתובה לפי דבריו, אין לפוסלה, כי יש גדולים שיש להם סברות אחרות בזה

הנה צלאו האי קושיא דהכא סתומות והכא
פתוחות יש להצין האיך אפשר צכלל
לעשות מס"ת מזוהה הא הפרשיות דשמע והי'
אם שמוע מרוחקין הן צתורה זו מזו | וז"ל
דמיירי דמתחך פ' שמע ופרשת והי' אם
שמוע ומדבקן זו עם זו ע"י תפירה וכל עיקר
קושיית הגמ' הוא רק משום דהכא סתומות
והכא פתוחות, והיינו דנהי דמתוך שמי הפרשיות

שם צגמ', לימא מסייע לי' ס"ת שצלה כו'
אין עושין מהן מזוהה לפי שאין מורדין
מקדושה צמורה כו' הא מורדין עושין אמאי
הכא סתומות והכא פתוחות וכו'.

ומדבֿקן ע"י חפירה מ"מ הרי עכ"פ פרשת שמע נגמר צורה צורת סתומה דהיינו שנגמר תיבת "וצשעריך" בתחילת השורה או באמצע ונשאר ריוח חלק ומתחיל הפרשה שאחרי צאתו שורה עצמה דמיקרי סתומה, וכן הפרשה של והי' אם שמוע" מתחיל צורת סתומה דהיינו שהפרשה הקודמת לה נגמרת בתחילת השורה או באמצע ומניח חלק ומתחיל הפרשה של והי' אם שמוע צאתו שורה עצמה, וא"כ אף אם יתחוך צ' הפרשיות פ' שמע ופ' והי' אם שמוע ויתפרס אהדדי מ"מ הרי עדיין צורת סתומה עליהן.

והנה אף שלכא"ו בלא"ה יש להבין הא"ך יוכל לזרף צ' הפרשיות למזוזה הא פ' שמע צאתו שורה שנגמרת מתחיל הפרשה שאחרי (דהיינו פ' והי' כי יציאך) שאינה שייכת כלל למזוזה, וכן פ' והי' אם שמוע מתחיל צאתו שורה שנגמרת הפרשה שלפני' ללא שייכא למזוזה כלל.

וצ"ל כמו שראיתי בחי' המיוחסים להרשב"א ו"ל דמיירי שיחתיך את סוף השורה שבסוף פרשת שמע צלד שמאל דהיינו התיבות השייכים לפרשה שאחרי', וכן בתחילת הפרשה של והי' אם שמוע יתחוך צלד ימין התיבות השייכים להפרשה הקודמת ללא שייכא צמזוזה ואח"כ ידביקס צ' הפרשיות ויתפרס אהדדי, והיינו דאי מורידין מקדושה חמורה כו' הי' אפשר לעשות צכה"ג אצל מ"מ גם צכה"ג נשארה צורת הסתומה ושפיר פריך צגמ' להכא סתומות והכא פתוחות.

ומשני צגמ' "דלמא להשלים" פירש"י דהא דדייקי' הא מורידין עושין היינו שאם חסרה שיטה אחת צמזוזה הי' יכול לטול השיטה מס"ת להשלימו, והנה החוס' הקשו על פירש"י מהירושלמי פ"ק דמגילה דתפילין ומזוזה אין נכתבין אלא על עור אחד, ומי'

ה"מ בללא חסר אצל חסר לית לן בה, עוד כתבו לפרש דלהשלים הכוונה שיוכל לעשות פתוחות באופן שגמר פ' שמע בסוף העמוד שיוכל להוסיף ולהשלים פ' והי' אם שמוע למטה בגליון או איפכא כגון שהתחיל פ' והי' אם שמוע בתחילת העמוד שיוכל להוסיף למעלה בגליון פרשת שמע.

8. ספר שאגת אריה - סימן מח

קדושת ספר תורה תפילין ומזוזה: ועתה ראוי לברר בהני תלתא, ספר תורה תפילין ומזוזה איזה מהן קדושתה חמורה מחבירתה, ואם נעבד או נכתב לשמה של זו מהני לקלה בקדושתה ממנה. והא וודאי פשיטא דמזוזה קדושתה קלה מס"ת ותפילין כדאמר (מנחות לב, א) ס"ת שבלה ותפילין שבלו, אין עושין מהן מזוזה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. שמע מינה דמזוזה קלה מהם, ואם נכתב או נעבד לשמן מהני נמי למזוזה. אלא בס"ת ותפילין יש לעיין אם ס"ת קדושתה חמורה מתפילין או תפילין קדושתן חמורה מס"ת א"נ קדושתן שוות זו לזו...

9. ספר יד בנימין

וחלק הפנימי שבצד הנשר נקרא דוכסוטוס (ש"דוך" צלשון גמ' הוא מקום ו"סטוס" צלשון יוני הוא צשר) וכותבין בו צלד החיטון שלפני השיער, לשון הט"ו יו"ד סי' רע"א, וכן עי' תוס' שבת ע"ט ע"ב ד"ה קלף.

והללמ"מ דתפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוטוס, אצל ס"ת נכתב על הגויל וכמבואר בצרייתא שבת ע"ט: כתבה על

שם צגמ', הללמ"מ תפילין על הקלף ומזוזה על דוכסוטוס וכו'. נ"ב ג' מיני עורות יש, גויל קלף דוכסוטוס, פי' גויל היינו עור שלם שנגרד ונתקן צמקום השיער וכותבין בו צמקום שיער, קלף ודוכסוטוס הוא עור הנחלק לשנים חלק החיטון של צד השיער נקרא קלף וכותבין בו צלד הפנימי של צד הנשר,

10. שו"ת רבי עקיבא איגר מהדורה קמא סימן נ

עובדא היה פה מרקוש פרידלאנד, הסופר דפה הראה לי תכריך מזוזות וראיתי מקצתם השרטוט עקום מאד והשורות נכתבים מיושר בין שרטוט לשרטוט וראשי האותיות מרוחקות הרבה למטה מהשרטוט ופסלתי אותם דלא מקרי שירטוט כיון דאינם נכתבים כסדר השרטוט ולא סמוך לשרטוט ושאל הסופר אותי אם יש תקנה לשרטט עתה ולעשות השרטוטים בראשי השורות. והנה לפום רהיטא נלענ"ד פשוט דלא מהני, וראיה לזה מסוגיא דמנחות טעמא דאין מורדין וכו' והא קיי"ל דתפילין א"צ שרטוט ומזוזה צריכה שרטוט ואם איתא דמהני שרטוט אחר הכתיבה, מאי קושיא הא יכול לשרטט עכשיו, ואחרי העיון והחפוש לא מצאתי מזה דבר

11. ספר יד בנימין

דף ל"ב ע"ב בגמ' הא מורדין עושין והא
צ"ע שרטוט. נ"צ צתשו'
רעק"א סי' נ' תמה מכאן על התוס' סוטה
י"ז ע"צ שנסתפקו אי מועיל שרטוט לאחר
הכתיבה והא להדיא מצוהר כאן דאין מועיל
דאל"כ מאי פריך והא צעי שרטוט הרי יכול
עכשיו לשרטט, והכריע כן להלכה דאין מועיל
שרטוט לאחר הכתיבה ונשאר צתמיה על התוס',
והוצא צרש"ס לסוטה יעיי"ס. ועי' בהגהות
מהר"י זכרך שנמי תמה צוה (ולין שראה
אח"כ שכבר עמד צוה צתשו' רעק"א הנ"ל)
וכ' לייסב חז"ל דצתמת קודם העיון הוא

12. פתחי תשובה יורה דעה סימן רפח

(ה) צריכה שרטוט - עיין בתשובת רבינו עקיבא איגר זצ"ל סימן נו"ן במזוזה שנמצא שהאותיות נכתבין בין שרטוט לשרטוט אם יש תקנה לשרטט עתה בראשי השורות כדינו והשיב דלא מהני וראיה מסוגיא דמנחות טעמא דאין מורדין כו' והא קיי"ל דתפילין א"צ שרטוט ומזוזה צריכה שרטוט ואם איתא דמהני שרטוט אחר הכתיבה מאי קושיא הא יכול לשרטט עכשיו וכ"מ מלשון הרמב"ם **וש"ע שכתבו ואם לא שרטט פסולה משמע דאין לזה תקנה** (ומבואר שם דלאו משום דבעי במזוזה כסדרן לכן לא מהני שרטוט אח"כ דז"א דהא אין חסרון בגוף האותיות והוי רק תיקון אחר כמו חקיקת נגיעה דמהני במזוזה אלא **צ"ל דמאחר דהל"מ דבעי שרטוט אי כתב בלא שרטוט לאו שמה כתיבה** וצ"ע בזה לענין ס"ת) וכו' עוד דיש להסתפק אם שרטוט בבדיל קודם הכתיבה ולאחר הכתיבה בעוד שהשרטוט בדיל היה קיים היה משרטט בקנה כדין די"ל כיון דלא היה פעם בלא שרטוט והכתיבה היה כדינו דמהני ואף לאחר שנתפשטו השרטוטים בדיל י"ל דמהני לשרטט בקנה כיון דהכתיבה היה בהכשר וגם עתה נשרטט בקנה ומה דבינתיים לא היה משרטט י"ל דאינו גרע דלא הוי דיחוי כיון דבידו לשרטט והוי כמו קבל הכשר ונתן לפסול בפ"ג דזבחים דף ל"ד וצ"ע לדינא עכ"ד ע"ש:

13. ספר שאגת אריה - סימן מז

שאלה, הא דקיימא לן דספר תורה ותפילין צריכים עיבוד לשמן ו"ם פוסקין דמזוזה נמי בעי עיבוד לשמה, אם עיבוד לקדושה חמורה מהני לקדושה קלה ממנה או לא:

תשובה. באורח חיים סימן לב כתב ב"י, **ואם עיבד לשם מזוזה נראה דלא מהני לכתוב בו תפילין**, לא מבעיא להאומר דמזוזה אין צריך עיבוד לשמה, דכי עיבד לשמה לאו כלום הוא. אלא אפילו לדעת האומר דמזוזה צריכה עיבוד, לא מהני, **משום דקדושת תפילין חמורה מקדושת מזוזה**, כדאיתא בפרק הקומץ רבה (מנחות לב, א). אבל אם עיבד לשם ס"ת מהני לכתוב בו תפילין דקדושת ס"ת חמורה מקדושת תפילין כדאמרין בפרק מי שמתו (ברכות כה, ב) דבית שיש בו תפילין מותר לשמש בו על ידי שיניחם בכלי בתוך כלי ובס"ת אסור עד שיוציאנה, ואם אין לו בית אחר צריך לעשות מחיצה גבוה עשרה טפחים ע"כ. וכן פסק שם בש"ע (סעי' ח) הרי שפסק להדיא דמקדושה חמורה לקדושה קלה מהני והוה לי' כאלו נעבד לשמה. **ולכאורה יש להקשות על זה, דהא בריש זבחים (ב, א) תנן כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עליו לבעלים לשם חובה כו', שמעון אחי עזרי' אומר שחטן לשם גבוה מהן כשרין, לשם נמוך מהן פסולין, כיצד קדשי קדשים ששחטו לשם קדשים קלים**

פסולין, קדשים קלים ששחטן לשם קדשי קדשים כשרין כו'. הרי לת"ק אפילו לשם גבוה מהן נמי פסולין, ושמע מינה דאפילו מחמירתא לקילתא לא מהני והו"ל נשחט שלא לשמה. והוא הדין לענין עיבוד הוה לי' נמי נעבד שלא לשמה. ואפילו לשמעון אחי עזרי' דאמר לשם גבוה מהן כשרים, שאני התם דגלי קרא ולא יחלל את קדשי בני ישראל, במורם מהן אין מתחללין, כדאמר התם בגמרא (יא, ב). אבל לענין עיבוד לשמה דלא גלי קרא, אפילו מגבוה לנמוך נמי איכא למימר דלא מהני:

י"ל דשאני קדשים דהיינו טעמא דאפילו גבוה לנמוך לא מהני, משום דכיון דהקדישן לשם קדשים קלים, אף על פי ששחטן לשם גבוה מהן, כגון קדשי קדשים, א"א לקדושת הגבוה לחול על קרבן זה, כיון שלא הוקדש בשבילו, והרי אי אפשר לשנות זבח זה לזבח אחר, והוה לי' שלא לשמה, כיון דאין קדושת הגבוה חלה עליו בשעת שחיטה הילכך לא עלו. אבל לענין עיבוד, כיון שעיבוד לשם קדושה חמורה אותה קדושה חלה עליו, שהרי אין כאן קדושה אחרת שמעכבתו מלחול. וכיון שחלה עליו קדושה חמורה, קדושה קלה נמי בכלל, דהא בכלל מאתים מנה, הילכך מהני מגבוה לנמוך. מכל מקום הדבר צריך ראייה דמגלן דמחמורה לקלה מהני דילמא לא מהני עד שיעובד בפירוש לשם אותו קדושה אבל לא לקדושה אחרת הימנו:

ואין להביא ראייה לזה מהא דתניא בפרק הקומץ רבה (שם לב, א) ספר תורה שבלה ותפילין שבלו אין עושין מהן מזוזה, לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה. והשתא למ"ד דמזוזה בעי עיבוד לשמה, מאי איריא מורידין, תיפוק ליה משום שלא נעבד לשם מזוזה אלא לשם ס"ת ותפילין, וכהאי גוונא דייק הגמרא התם הא מורידין עושין, הכא פתוחות והכא סתומות. אלא וודאי מחמורה לקלה מהני עיבוד, ומזוזה קלה מס"ת ותפילין. מיהו להני פוסקים דסבירא להו דמזוזה לא בעי עיבוד לשמה אין מזה ראי'. ועוד יש לדחות דילמא האי תנא לא בעי עיבוד לשמה כלל וכת"ק דרשב"ג בס"פ השולח (גיטין מה, ב). מ"מ יש להביא ראייה מהא גופיה הא מורידין עושין, והא בעי כתיבה לשמה, וכיון שנכתבו לשם ס"ת ותפילין היאך עושין מזוזה. והא ליכא למימר דמיירי שבשעת כתיבה ועיבוד התנה שיהא עיבוד וכתיבה זו לשם ס"ת או תפילין כל זמן שראוי למצוותן וכשבלה יהיה עיבוד וכתיבה זו למזוזה....

14. ספר איזהו מקומן

אימתי אין חוששין לדברים שנכתב אין
רשאי לאומרן בע"פ:
הטור (או"ח סי' מ"ט) כתב שכל דבר שרגיל
ושגור כפי כל אין בו משום דברים שנכתב
אין רשאי לאומרן בעל פה, וכתב שם הב"ח
דהמרדכי הביא לזה ראייה מסוגיין דהסופרים
רגילין בהן ומיגרס גריסי ולפיכך שרי על פה.
והוציא מזה הב"ח חידוש דאין צריך שיהא
שגור כפי כל אלא לאותו שהוא רגיל בהן
מותר לאומרן בעל פה, כי היכי דשרי
לסופרים דהכא אע"ג דאינם שגורים כפי כל
שאר העולם. [צ"ב דהא רש"י בסוגיין כתב
בהדיא ד"רהוטים הם כפי כל אדם"].

15. ספר יד בנימין

שם צגמ', התם ס"ת ע"ג קרקע הוה. פליאה
לי הא להדיא קמני שהי' יושב על המטה
וזכר שס"ת עלי' הרי להדיא שהס"ת הי' על
המטה, [שו"ר צמי' הרשב"א שכ' צוה"ל י"ג]
דלאו דוקא קרקע דהא קאמר שס"ת מונח
עלי', אלא ר"ל בשפלות המטה כאילו בקרקע
או בקרקעית המטה והוא ישב בעליונתה ולכך
נכטער יותר" עכ"ל.

16. טור יורה דעה הלכות מזוזה סימן רפט

...ונראה שאם שינה באלו המקומות אינו מעכב רק שתהיה בצד הימין לביאה שאם לא קבע בצד הימין לביאה ודאי מעכב ...

17. רמב"ם יד החזקה - הלכות תפילין מזוזה וספר תורה פרק ו

(יב) והיכן קובעים את המזוזה בתוך חלל של פתח בטפח הסמוך לחוץ בתחלת שלישי העליון של גובה השער ואם קבעה למעלה מזה כשרה והוא שירחיקנה מן המשקוף טפח וצריך לקבועה על ימין הנכנס לבית ואם קבעה משמאל פסולה ובית של שותפין חייב במזוזה:

18. ב"ת יורה דעה סימן רפט: ה

ומ"ש רבינו ונראה שאם שינה באלו המקומות אינו מעכב וכו'. משמע מדכתב רבינו הך ונראה בטר דכתב ואם הניחה אחורי הדלת אלמא דסבירא ליה דאף בהניחה אחורי הדלת אינו מעכב וכן פירש בית יוסף עיין שם. ותימה דהלא רש"י מפרש סכנה מן המזיקין שאין הבית משתמר בה עד שיקבענה בצורת הפתח כהלכתה עכ"ל אלמא דמעכב מדאין הבית משתמר בה ויש לומר דרבינו דחה פירוש רש"י מדהקשו עליו התוספות לשם (ד"ה סכנה) ומפרשי בשם רבינו תם (ס' הישר חי' ס' תקיג) סכנה דאחורי הדלת משום דמכה בה ראשו אלמא משמע דהבית משתמר בה שפיר דאינו מעכב וכן כתב הרא"ש לשם (ס' ח) כפירוש רבינו תם ודחה פירוש רש"י וכך כתב המרדכי (ס' תתקסא, ז ע"ד):

19. ספר אז ישיר - מתן תורה

שדמ ❧ אז ישיר • _____ ❧ מאמרי יסודות המסורה

והרב פלדר הביא את דברי הרב ראובן מורגליות (בספר יסוד המשנה ועריכתה) שהטעם שדיני תפילין ומזוזה לא נזכרו במשנה הוא משום שהרומאים בגזירותיהם לא ביקשו לעקור את הדת, אלא ביקשו לעקור את השאיפות הלאומיות של העם ומשום כך גזרו רק על דברים שהיה בהם ענין לאומי. התפילין שנהגו להניח בכל יום, וכן המזוזה הקבועה על פתח הבית, נחשבים לסימני לאום של עם ישראל, סימנים המבליטים את ההיבדלות והשוני של כלל ישראל ממלכות רומי, ולכן גזרו עליהם.

על פי דברים אלו מבאר הרב פלדר, שבזמן ההוא היו אנשים מבני ישראל שביקשו להערים על הגזירה, ולעשות קמיעות עגולות במקום תפילין, ועל זה אמרו חז"ל (מגילה ל"ב) 'העושה תפילתו עגולה סכנה ואין בה מצוה', כלומר, שמכיון שאין מקיימים את המצוה בתפילין עגולות, לא רק שאין בזה קיום מצוה, אלא יש בהם משום סכנה שהמלכות מחשיבה את זה למרידה שרוצה לקיים את המצוה כנגד הגזירה. על פי זה יש לומר שרבי יהודה הנשיא השמיט מהמשנה את דיני תפילין והמזוזה מפני הסכנה של מרידה במלכות, וכשם שלא הזכיר במשנה את ענין ביאת המשיח [למרות שהזכיר את האמונה בתחיית המתים], שכל אלו הם דברים לאומיים.

הידור מצוה

20. תוספות מנחות דף לב/ב

ואמר רבינו תם דס"ת בעי שרטוט משום (שמות טו) זה א-לי ואנוהו אבל תפילין דמכוסין בעור לא בעו שרטוט דלא שייך בהו נוי

21. הלכות קטנות למרדכי (מנחות) פרק הקומץ רבה

הא מורידין ... ואומר ר"ת דאין צריך לשרטט תפילין וכל הפטור מן הדבר נקרא הדיוט אם עושהו הלכך לא ניחא ליה למימר במשורטטין ומספר תורה לא פריך דרגילות לשרטט ס"ת או משום שהשיטות ארוכות [*ואינו יכול לכוין] או משום זה א-לי ואנוהו כיון שרגיל לקרות בה וצריכה שרטוט מדרבנן אבל תפילין ומוזות אין רגיל לקרות בהן ומה לנו לנזייהן ומ"מ ע"כ צריך לשרטט תפילין ארבע שורות דהיינו למעלה ולמטה ומן הצד דהא פ"ק דגיטין קאמר ר' יצחק ג' אין כותבין במתניתא תנא ג' כותבין ארבעה אין כותבין אבל בין שיטה לשיטה דוקא מזוזה אבל לא תפילין ומיהו אם אין הסופר יכול לכוין בלא שרטוט יכול לשרטט כל השורות וכן עושין עתה שמשרטטין כל השורות ואין בזה הדיוטות ואדרבה ה"ל זה א-לי ואנוהו ...

22. שולחן ערוך אורח חיים הלכות תפילין סימן לב סעיף ד

צריך שלא תדבק שום אות בחברתה, אלא כל אות תהיה מוקפת גויל. הגה: ויכתוב כתיבה תמה שלא יחסר אפילו קוצו של יו"ד ויהא מתוויג כהלכתו (טור א"ח). ולכתחלה יכתוב כתיבה גסה קצת, שלא יהיו נמחקים מהרה. וכן מצוה ליפותן מבחוץ ומבפנים (דברי מרדכי).

23. ביאור הגר"א אורח חיים סימן לב

וכן מצוה כו'. שבת קל"ג ב' וכ"ש מבפנים ממשכן. מרדכי וכן בארן ועיין יומא ע"ב ב' מבית כו' אבל תוס' ל"ב ב' ד"ה הא ואור"ת דס"ת כו' וכ"כ רמב"ם:

24. דף על הדף מנחות דף לב עמוד ב

הגאון רבי יוסף שאול נתנזון בעל השואל ומשיב בהגהותיו למשניות על מס' מדות מביא ראיה נפלאה משמו של הגר"א לדברי התוס': בפ"ד ממס' מדות במשנה הראשונה נאמר כך: שכל הבית טוח זהב מלבד אחר הדלתות, ז"א כל בית המקדש היה מצופה זהב, מלבד החלק של הדלתות שהיה מכוסה כאשר הדלתות היו נפתחות פנימה, נמצא שהחלק האחורי של הדלת היה מכוסה בזמן הפתיחה, והחלק המכוסה לא היה מצופה בזהב, כותב על כך בהגהות בית שאול הגאון רבי יוסף שאול נתנזון: עי' ברטנורא שפירש שאחרי הדלתות לא ה' טוח זהב, לפי שלא היה נראה. ושמעתי בשם הגאון הנפלא מוריניו רבי אליהו מוילנא זצ"ל: שלמד מכאן שאין קיום של זה קלי ואנוהו, אלא אך ורק בדבר הנראה - לעינים ולא בדבר שאינו נראה.

ואבן במזל' דלא טני תפילין נראים נראה לי פשוט דהך מטה דלריך להסתלות איש אלא במקום דנראה לרבים והוא כבוד להקב"ה וכמו דאמרינן ביומא [דף ע'] דמיד כל אסד ואסד מביא ס"מ מחזק בישו כדי להראות חזונו לרבים ופרש"י משום דאמר מר דהתנאה לפניו במטות וזה לא שייך בתפילין של יד דכתיב והי' כך לאות ונא לאחריים לאות אבל עדיין קשה דלמה לא נזכר התפילין של ראש לריך שיהא נאה :
ושו"ב ראינו במכילתא דפ' בשלח שהג"י שם באמת בתפלה נאה ונראה שר"ל תפילין של ראש ולכן אמר תפלה בלשון יחיד וכ"ה לשון המשנה תפלה של ראש אינה מעבכה של יד ובספר זה ינחמו על המכילתא בגיה שם באמת במכילתא דר"ל תפילין נאין אבל לפענ"ד אין מהגורד להגיה ובכיון דייקה המכילתא וכחבה תפלה לאשמועינן התפילין של יד איש לריך להסתלות. ור"ל ראינו לדברי דברי רבינו הגדול הגר"א ז"ל דהגיה לכל דברי המכילתא וסוף הגיה לד' המכילתא בלא הגיה וס"מ דלריך לכתוב כן והגירסא דמכילתא שלפנינו היא עיקר וראי' גדולה לדברי אלה ממה שכתב הרמ"א בהג"ה באו"ח ס' קמ"ז סעיף א' ד"א אס המעיל מנזר אחד פשתן ומנזר אחד מש' לריך להפך המש' לנזר הספר ולגלו (מרדכי בסוף מגילה) ולא נהגו כן ע"כ וע"כ דהטעם של המנהג שנהגו לעשות לנזר חוץ הוא מטעם שכתבו דעיקר ההידור של המטה לריך להראות בחוץ לפני רבים וראינו להמג"א שחמה על המרדכי באמת דהביו ראינו ממוצת הקטורת דלריך שיהי' ההידור לנזר פנים ובאמת אחרונה המוצת הקטורת היה מטעם זה ובחזון וכתב דט"ם במרדכי ור"ל חומץ דארץ ע"ג. ומימי גם מארזן לעג"ד איש ראי' כלל דהא אמרינן ביומא ע"ב דנ' ארזות עשה בללאל א' של עץ וב' של זבב וא"כ היה מטעם זה גם מבחון ואכתי אין להוכיח משם דמנזר פנים הוא עיקר. וגם מה שהביו שם במג"א משם ס' חסידים ראינו דלריך חוקא שיהיה הגאה לנזר פנים מהמשכן דהיו הקדשים מנופים זהב מצפנים ומבחוץ היה מטעם ביריעות לעג"ד ג"כ איש ראינו כלל דשאי משק דעיקר עשוי לננס לחוש להקטיר קטורת ולהוות מדם פר כהן משיח והטעם דבר של ליבור וסוף גדול ביוה"כ וא"כ לנזר פנים הוא המקום שנראה לרבים טפי מלנזר חוץ (ואחרונה משם ראינו להפך דעיקר) דלריך שיתראה הגאה לנזר חוץ. /:

26. דף על הדף מנחות דף לב עמוד א

בגמ': ספר תורה שבלה ותפילין שבלו עושין מהן מזוזה לפי שאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה.

בשו"ת דברי חיים (ח"ב או"ח סי' י"ד) דן אם מותר לבנות עזרת נשים במקום שהי' שם לפני בית הכנסת דאנשים. וכתב דאסור, דאין מורידין מקדושה חמורה לקדושה קלה.

ואין לומר כיון דבלא זה תהי' פנוי' מקדושת בית הכנסת, שהרי עכשיו הוא מקום פנוי, א"כ כבר עדיף לעשות שם עזרת נשים, הא ליתא, וראי' מכאן שס"ת שבלה, ואינו ראוי לתשמיש, ואעפ"כ אין עושין ממנו מזוזה, ואם כן ה"ה בביהכנ"ס שעכשיו פנוי, א"א לעשות שם כעת עזרת נשים.

ועיין ט"ז (קנ"ד ז') שסובר דליכא איסור להוריד מקדושה חמורה לקלה, היכי דמימלא אין תשמיש בהקדושה החמורה.

ובס' בכור שור מגילה (כ"ו ע"ב) חולק עליו, ומביא כמה ראיות דגם בכה"ג אין מורידין לקדושה קלה.